

Cæteris successoribus, sicut noceret originale, de quo Paz num. 66. quem refert Pareja numero 131. Sed si plures unico instrumento obligati reperiantur, ejus exemplum non probabit contra non citatos, etsi aliqui citarentur; nam quoad illos exemplar ritè extractum non est: atque ita D. Covar. est accipienda sententia. Aliud est quoad illos, qui citari non debuerunt, ac indirectè exemplum præjudicat, de quibus Paz differuit. Tusch. tit. 5, conclus. 374. num. 39.

Ibi: *Tametsi quandam præsumptionem.*

- 19 Quamquam exemplar in non citatos fidem plenam non faciat, præsumptionem tamen in illos operatur pro judicis arbitrio, quæ usque ad semiplenam probationem extendi poterit, circumstantiis perpensis, præsertim si originale amissum constet. Mascard. conclus. 711. numero 12. 26. 56. & 87. Tusch. tit. 5, conclus. 374. numero 22. Pareja d. 3. numero 160. Genua sup. num. 20.

Verf. *Poterit tamen.*

- 20 Exemplar partium assensu comprobatum plenè probat quoad consentientes, etsi judicis non interveniat autoritas. Mascard. num. 52. cum seqq. Avil. in c. 19. Prætor. verb. *Transluden*, num. 1. Pareja num. 78. ubi plures. Idem erit si partes exemplum in judicio produxerint, quia probare consentur. Mascard. numero 88. Sed aliis officiet. Idem numero 55. An fat sit tacitus consensus, disputat latè Pareja ex num. 79. Genua num. 42.

Ad Num. 6.

- 21 Si originale in judicio productum reddi jubeatur per judicem, transumptio in actis relicto cum adversarii citatione, deinceps poterit ab hoc exemplari aliud deduci, accedente judicis jussu, ac partis citatione: quod plenam fidem merebitur, modò transcribatur ab ipso actorum notario. Greg. Lop. in l. 114. tit. 18. part. 3. gloss. ult. Mascard. conclus. 711. à num. 66. & conclus. 712. num. 6. Pareja d. 3. num. 135. & d. 4. num. 18. Urfill. ad Afflic. decis. 273. numero 5. & decis. 282. numero 9. Tusch. sup. conclus. 374. numero 71. Quod si exemplum exempli reperiat apud acta, transumptum ab illo fide carebit plena, ut voluit Tusch. lit. E, conclus. 550. num. 2. de quo latè Pareja d. resol. 3. d. 4. à num. 19. ac tenendum videtur, tantam fidem ultimo exemplari ex actis deducto adhibendam esse, quanta primo deberetur extra processum: nec acta fidem producti instrumenti augere possunt, quamquam de illa testentur ad probationem faciendum.

- 22 Restringitur præfata principalis conclusio, si producta, ac exemplato instrumento, pars petat adversa, ut iterum edatur originale, quod de falso arguere contendit; etenim si producens illud exhibuerit, exemplum apud acta relicto nullam fidem merebitur. Azeved. in l. 3. num. 18. tit. 5. lib. 4. Recopil. & consequenter nec exemplato ab illo exemplari creditur.

Quamquam exemplum exempli existentis apud acta probet, paratam tamen executionem nunquam adipiscitur. Mascard. d. conclus. 711. num. 74. Tusch. lit. S, conclus. 374. numero 32.

Exemplum ex originali extractum, postquam actis conjungitur, per se fidem facit, adeo ut si originale deinceps appareat aliqua falsitatis suspitione maculatum, velut abrasione, vel emenda, nequeat per adversarium impugnari. Mascard. numero 68. At quamvis hoc verum putetur, nihilominus si ab hoc exemplari aliud deducatur, poterit is, contra quem in judicio fuerit exhibitum, postulare ut originale edatur; & si suspectum de falsitate convincatur, nec exemplar ejus transcriptum ex actis subsistet ad probationem; nam est, ut sensit Mascardus, per productionem instrumentum censeatur approbatum, restringi tamen debet quoad judicium illud, ac in præjudicium approbantis: sed hoc non officiet tertio, contra quem exemplum producitur, cum res sit inter alios acta; ex l. Sape, cum vulgatis, ff. de re judic.

Ad num. 7.

Communitè fertur, ob temporis antiquitatem suppleri defectum solemnitatum, ut fidem faciat instrumentum, quoniam intervenisse omnes substantiales existimatur. Tusch. lit. E, concl. 550. num. 20. & lit. S, conclus. 374. numero 68. & 98. Castill. controvers. lib. 2. cap. 16. ex numero 56. Mascard. d. conclus. 711. ex num. 81. Paz de tenur. cap. 26. num. 17. Avil. in cap. 19. Prætor. verb. *Transluden*, numero 3. Ant. Gabr. commun. lib. 1. conclus. 1. num. 32. Pareja de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. d. 3. num. 49. Menes. in l. 3. num. 13. C. de divers. rescript. Quot annorum lapsus desideretur ad hujusmodi solemnitatum supplementum, certò definiti non potest. Centenarium tempus regulariter antiquitatem operatur: at in materia probationis judicantis arbitrio committitur, sicut ex dicendis apparebit, ac docet Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 3. nu. 2. Pareja, pluribus laudatis, ubi proxime, num. 82. & 86.

Verf. *Cæterum, quia hac in questione.*

De qua latè Cravet. tract. de antiquitatib. tempor. part. 3. d. ult. incip. *Vidimus in genere*, Pareja d. 3. ex num. 49. Gironda de privileg. q. 132. ex num. 638.

Verf. *Erimus etenim.*

Si scriptura producat omni carens solemnitate, nec author enuncietur tabellio, fidem nullam ex antiquitate temporis obtinebit, aliqualem verò operabitur præsumptionem, si repta probetur in publico loco, velut archivo, in quo non solent instrumenta nisi authentica reponi. Gratian. d. cap. 859. num. 30. Pareja sup. num. 27. & 41. Mascard. num. 64. Imò & privatæ scripturæ ex archivo deductæ fides adhibetur, Pareja d. resol. 3. d. 5. numero 4. & pro antiquo instrumento præsumitur. Menoch. de præsumpt. libro 1. question. 48. numero 26.

Verf.

Verf. *Secundus casus.*

- 27 Quoties in instrumento narratur à tabellione confectum, publicum esse præsumitur, si centum anni à die confectiois præterierint, nec alia concurrere debent adminicula, omni scilicet falsitatis suspitione cessante. Pareja ex pluribus d. 3. numero 58. Menochius libro 2. præsumpt. 78. num. 11. Urfill. ad Afflic. decis. 245. numero 45. Mascard. conclus. 1097. à numero 6. Gregorius Lop. in l. 115. gloss. 5. tit. 18. p. 3. Gratian. disceptat. cap. 554. numero 35. Et licet Pareja numero 60. post Cravet. de antiquit. temp. part. 3. d. ult. numero 18. opinetur alias requiri conjecturas, seu probationem, aliud tamen est cum D. Covar. tenendum, cui accedunt Grarian. numero 42. Mascard. numero 8. & 9. & receptum apparet: quod ex aliis limitat Pareja numero 65. ubi de maximo præjudicio controverteretur, sicut de auferendis majoratus bonis.

Verf. *Tertius casus.*

- 28 Ubi quæstio non est de tabellionis fide; sed in exemplo nulla invenitur solemnitas ex iis, quæ ad exemplationem postulantur, nec refertur interfuisse; illi non creditur, nisi aut centum effluxerint anni, aut triginta cum observantia per usum; vel possessionem ejus de quo in scriptura actum apparet. Menoch. præf. 80. lib. 2. & lib. 3. præf. 132. num. 79. Gratian. cap. 268. num. 3. Barbosa collect. cap. *Pervenit*, numero 3. de empr. & vend. Garc. de nobilit. gloss. 4. num. 31. & 32. Tiraq. de præscript. d. 1. gloss. 4. num. 87. Pareja d. 3. num. 56. num. seqq. at Menoch. numero 64. id judicis arbitrio committit. Observantia debet esse vera, cum scientia, & patientia ejus, ejus interest: nec præsumpta prodest. Barbosa & Menoch. ubi proxime. Pareja numero 149. qui latè de hujusmodi observantia requisitis agit ex numero 136. Gratian. discept. cap. 268. ex num. 7.

Verf. *Quartus casus.*

- 29 Cum exemplo tabellio inferit cunctas intervenisse solemnitates, eas sigillatim exprimens, ei fides tribuitur, si quadragenarium præterierit spatium. Menoch. d. præf. 132. num. 54. & 55. Mascard. concl. 1316. num. 10. & 11. De tempore variæ sunt sententiæ, ut videre licet apud Menochium.

Hic pro enucleatione casuum, quos D. Covar. discernit, oportet observare, solemnitates esse in duplici differentia; aliæ enim sunt intrinsecæ, quæ actui cohererent, ac inseparabiliter debent comitari, & hæ intervenisse præsumuntur; aliæ extrinsecæ, quæ actum præcedere, ac subsequi possunt, nec illi præcisè junguntur, & hæ non præsumuntur, sed sunt probandæ de quibus cunctis latè Menoch. lib. 3. præf. 132. per tot. Pareja de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. d. 3. ex num. 52. Mascard. de probat. conclus. 1315. cum seqq. Tusch. lit. S, conclus. 320. cum seqq. Nobis autem est sermo de extrinseca solemnitate, scilicet citatione partis, & judicis autoritate in exemplatione instrumenti, quæ ex temporis antiquitate, aliisque circumstantiis præsumi solet.

Id quidem minimè procedit, cum ex inspectione exemplaris manifestè deprehenditur solemnitatis defectus; quia cessat præsumptio ex antiquitate temporis, nec potest adversus veritatem prævalere. Pareja d. 3. 71. cum seqq. Gratian. disceptat. cap. 268. numero 3. Barbosa collect. cap. *Pervenit*, num. 5. de empr. & vend. apud quos plurimi. Idem erit si appareat; solemnitatem intervenisse, sed nulliter adhibitam fuisse. Urfill. ad Afflic. 305. num. 13.

Verf. *Quintus casus.*

Si exemplum appareat absque solemnitatibus, nec de authoris tabellionatu constet, nulla fide erit dignum ex sola temporis antiquitate, nisi ratione loci, ubi repertum fuerit, aliquam producat præsumptionem, sicut assertum est supra, numero 26. maxime cum solemnitas non enunciatur, de quo Pareja cum pluribus numero 71. Alioqui si ex solo temporis lapsu induceretur probatio per exemplum, via fraudibus panderetur; facile enim posset fabricari nunc instrumentum, quasi antiquitus conditum, die, & anno supposito. Gratian. cap. 554. num. 39. Pareja num. 81.

Verf. *Sextus casus.*

Pro hoc, & sequentibus consule jam laudatos, præmissa à nobis illis possunt & accommodari.

Verf. *Decimò id liberè.*

Aliquando defectus unius solemnitatis nocet magis, quam si omnes omitterentur. Unde si tabellio in exemplo enunciat, auctoritatem judicis præcessisse, nec citationis meminisset, præsumptio erit, quod hæc solemnitas non intervenisset; nam si utraque intercessisset, cur potius autoritatis meminisset, quam citationis. Gratian. disceptat. cap. 268. num. 14. & cap. 859. num. 17.

Ad Num. 8.

Quando ex exemplatione instrumenti præjudicium nulli generari potest, citatio aliqua non desideratur, sed sola judicis autoritas. Mascard. d. conclus. 711. in fin. & alii apud Parejam d. 3. num. 124. licet ipse dissentiat, opinatus cum aliis, quos refert num. 125. citationem generalem per proclama, vel edictum requiri: sed id debet intelligi, cum ex exemplo aliquis damno affici potest, qui latet, aut si dubitetur an officere possit. Aliud tenendum, cum ex natura rei gestæ nullum tertii præjudicium imminet.

Ibi: *Regia tamen lex.*

Cujus meminimus supra, num. 15. & est lex 114. non 124. tit. 18. p. 3.

Ibi: *Solet tamen in privilegiis.*

In Principis privilegiis, cum de eorum executione agitur, exemplo fides non adhibetur, 35.

1. Pro-

1. Probatorias, C. de divers. offic. lib. 12. Mascard. d. concl. 711. numero 51. Alfar. de offic. fiscal. gloss. 26. num. 1. & 2. ubi per totam fusè differit de clausula, ut exemplo rescripti credatur: ac citationem partis non desiderari, præsertim in casu speciali, de quo agebatur, resolvit propter difficultatem, seu impossibilitatem.

SUMMARIUM.

- 1 Scriptura privata definitur, ac explanatur.
- 2 Divisio in apocham, librum rationum, & epistolam.
- 3 Scriptura privata, nisi comprobetur, non probat: publica per se absque adminiculis probat.
- 4 An lege, aut consuetudine statui possit, ut privata scriptura per se probet.
- 5 Scriptura privata, etsi negetur, duobus de re gesta testificantibus, comprobatur.
- 6 Alius modus probationis subiungitur.
- 7 Chirographum quid sit, & qualiter comprobetur, ut plene probet.
- 8 Chirographum nihil interest, à quo scriptum, modo à debitore subscribatur.
- 9 Per recognitionem debitoris in iudicio plene probat.
- 10 Utrum sufficiat, duos testes deponere de confessione chirographi, ut ipsi plena fides adhibeatur.
- 11 Testium depositioni an jungenda litterarum comparatio, ut chirographum plene probat, & num. 18.
- 12 Comprobatio per testes asserentes subscriptionem debitoris esse, quia litterarum formam agnoscunt, non sufficit ut chirographum probet. Quid si simul testificentur, se confessioni interfuisse.
- 13 Fama ad probationem illam chirographi in testes recipiuntur.
- 14 Testibus suas subscriptiones agnoscantibus, & testantibus chirographum à debitore coram ipsis scriptum, aut subscriptum, plena resultat probatio, & num. 17.
- 15 Necessè non est, ut accedat litterarum comparatio.
- 16 Privata scriptura scribi, aut subscribi debet à debitore.
- 17 Posterior creditor hypothecarius ex instrumento publico præsertur anteriori ex chirographo, etiam comprobato, aut recognito: quod limitatur, & num. 28. 30. & 31.
- 18 De prelatione ob papyri qualitatem in Hispania inter chirographarios creditores.
- 19 Solemnis scriptura nuncupatur, in qua observatur forma legis Scripturas, §. 1. C. qui potior.
- 20 Quas solemnitates præfata constitutio desideret.
- 21 Si unus ex testibus instrumentarius propriam subscriptionem non recognoscit ob impedimentum, an cesset dispositio dictæ legis Scripturas, & quid si duo, vel omnes decesserint.
- 22 Creditor qui duobus testibus contractum cum hypotheca probaverit, an præponatur posteriori publicum instrumentum habenti, & num. 26, cum seqq.

- 23 Probatio per instrumentum potior non habetur probatione ex testibus, nisi ubi pro forma requiritur scriptura.
- 24 Si duo testes tantum subscripserint chirographo, an defectus tertii suppleri possit aliis adminiculis, ut creditor chirographarius anterior non postponatur posterior cum publico instrumento.
- 25 Debitor an sit opus ut propriam subscriptionem agnoscat in casu dictæ legis Scripturas.
- 26 Chirographum sola comparatione litterarum, aut testium depositione, qui non subscripserunt, comprobatur producit tantum semiplenam probationem.
- 27 Epistola quid sit, & quando plenam, vel semiplenam probationem faciat.
- 28 Ut Epistola noceat scribenti, necesse est ut perveniat ad eum, cui mittitur, vivo scribente: quod sub distinctione verum est.
- 29 Epistola quando probet adversus recipientem, & quomodo comprobetur per testes.
- 30 Liber rationum definitur.
- 31 Probat contra scribentem, non in alios regulariter.
- 32 An scripta in libro rationum pro Titio, & contra eum per libri dominum, ita probent, ut illi sicut profunt, nocere debeant.
- 33 Liber rationum utrum fidem faciat contra tertium, ubi scribentis nihil interest.
- 34 Non paucis in provinciis receptum constat, ut libris mercatorum, aut camporum etiam pro scribente fides adhibeatur, quod restringitur.
- 35 Scriptura signata sigillo privati quam probationem faciat in signantem, remissivè.
- 36 Sigillum persona publica authenticum presumitur de consensu domini impressum: secus privatum, & an scriptura sic signata probet in dominum, etsi non constet, eum sigillum adhibuisse.
- 37 Si quis neget, sigillum suum esse ac contrarium probetur, non audietur idem allegans absque ipsius voluntate appositum scriptura.
- 38 Ubi pro forma desideratur subscriptio, eius defectus per sigilli impressionem non suppletur, etsi alias suppleatur regulariter.
- 39 Quod sigillum dicatur authenticum, remissivè. Publica quomodo custodiri debeant, & de Cancellariis, qui in Regis Prætoris resident, ibid.
- 40 Sigillum an sit de substantialibus in rescriptis.
- 41 In privata scriptura debet exprimi causa, ut subsistat, & probet: defectu autem dici non vitiat, quæ aliter se habent in publico instrumento.

CAPUT XXII.

Privata scriptura definiri potest, ut si instrumentum inter privatos confectum, carens publica forma, & auctoritate, quod per se plenam fidem non meretur, nisi aliunde legitime comprobatur. Sic colligitur ex Genua tract. de privat. scriptura, libro 1. quæst. 1. Scaccia de iudic. libro 2. capite 11. numero 1172. qui diversas definitiones tradiderunt. Dicitur

Dicitur instrumentum, loco generis, quia convenit cum publica scriptura: & quamvis controvertatur, verius tamen est privatam instrumenti appellatione contineri, cum ad instruendam causam possit deservire, secundum notata cap. 19. num. 1. atque ita tenent Pareja de instrument. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. numero 1. Genua sup. quæst. 3. numero 2. & quæst. 5. per rot. Reliqua pro differentia ponuntur; etenim publica scriptura sine adminiculis ex se probat, ut dicitur sup. cap. 19. num. 20. hæc non utique, sicut ex dicendis apparebit, & hic D. Covarru. edocuit. Additur, carens publica auctoritate, & forma; nam etsi unus, vel plures notarii scripturam conficerent, ac subscriptione roborarent, non tamen erit publicum instrumentum, nisi formam iure præscriptam observarent, Genua d. quæst. 1. num. 8. Tusch. lit. S. concl. 74. num. 20. Pareja cum aliis num. 5. Mascard. de probat. concl. 1295. num. 9.

De scripturæ privatæ divisione videndus Tusch. ubi proximè, Genua q. 2. Cancr. Variar. part. 1. cap. 22. numero 1. Lanfranc. tract. de instrum. num. 54. Mascard. concl. 6. numero 26. Osuald. ad Donell. lib. 25. cap. 8. littera T, secundum quos est triplex apodixa, seu apocha, quæ parti traditur, liber rationum, & epistola. Quo iure sit inventa tradit Genua q. 3.

Exorditur D. Præses à principio inter publicam, & privatam scripturam discriminare; illa enim, extinctis notario auctore, ac testibus, fidem plenam facit, Morla Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quæst. 3. num. 1. Genua lib. 1. quæst. 14. num. 1. hæres non nisi per recognitionem, ac testes comprobetur. Cujac. in cap. 2. de fid. instrument. Unde communiter fertur, scripturam privatam per se non probare, l. 119. tit. 18. p. 3. Gregor. Lop. in l. 114. gloss. 5. eod. tit. Tusch. lit. S. concl. 76. num. 2. Barbosa collect. cap. 2. num. 2. de fid. instrum. Genua q. 4. numero 1. Osuald. sup. d. cap. 8. lit. I, Mascard. conclus. 1295. num. 9. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 79. num. 1. & cap. 82. n. 17.

Quam conclusionem multipliciter ampliari, ac adstringunt Interpretes, ut videre licet apud Tusch. d. concl. 76. Pareja d. §. 5. Genua lib. 1. quæst. 4. Mascard. concl. 1295. Marefcot. d. cap. 79. Quæri solet, an lege, vel consuetudine statui possit, ut privata scripturæ absque ullo adminiculo plena fides adhibetur? De quo Tusch. d. concl. 76. num. 54. Genua sup. n. 19. Cancr. d. cap. 22. num. 8. Affirmant plerique, aut mercatorum observari variis in provinciis agnoscimus, tum ob commercii facilitatem, tum quia cum illis contrahentes, ipsorum fidem sequi, ac probare censentur, ut liberis sui ministerii plena fides adhibeatur: at quoad apochas, & epistolas nulla ratio patitur, ut papyro simplici credatur; dum aliquo modo non constat, ab eo qui dicitur; confectam fuisse scripturam; ideo nonnulli facultatem constituendi, ut scripturæ plenè credatur, Principibus denegarunt, quos Genua refert.

Ad Num. 1.

Scriptura privata, si ab obligato non agnoscatur, duobus testibus de veritate rei gestæ deponentibus, solet comprobari, ut plenè probet. Gregor. Lop. in l. 114. tit. 18. part. 3. Salgad. Labyrinth. credit. part. 2. cap. D. de Faria Covar. Enucleat.

20. num. 30. Mascard. conclus. 110. numero 4. Vela dissertat. 21. num. 34. Genua lib. 2. q. 1. num. 155. Merlin. cum aliis de pignoribus, lib. 4. quæst. 51. num. 36. Morl. sup. num. 17.

Ibi: Quandoque tamen testes.

Altera forma, & propria quidem comprobandæ scripturæ privatæ, est cum testes duo, vel plures deponunt, se interfuisse illius confessioni; ac vidisse quod ipsam scripserit, aut eidem subscripserit is, qui narratur, l. 119. tit. 18. part. 3. Tusch. littera S, conclus. 76. numero 18. Mascard. conclus. 110. à numero 9. Barbosa collect. cap. 2. num. 2. vers. Deinde advertere, de fid. instrum. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 114. num. 19. & 20. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 79. numero 1. & alii statim recentendi. Sed si non liqueat scriptura an sit publica, vel privata, potius privatam, quam publicè confectâ præsumitur. Pareja sup. d. resol. 3. §. 5. num. 11. Genua lib. 1. quæst. 4. num. 19. Videas infra, num. 10. & 11.

Ad Num. 2.

Chirographum (quod est promissio obligatoria manu debitoris subscripta, Alciat. in l. Procurator, num. 34. C. de edend.) obtinet plenam fidem, si legitime probetur confectum vel subscriptum ab illo, cuius nomen exprimit. Genua lib. 2. quæst. 1. de apocham, num. 95. & 156. Lanfranc. tract. de fid. instrum. num. 54. Cancr. variar. part. 1. cap. 22. num. 16. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de fid. instrum. resol. 12. num. 18. & alii pronuper laudati. Hæc de apocha pariter accipienda sunt, quæ etiam privata scriptura est obligationem continens, & parti tradita solita, sed absque solemnitate confectâ legis Scripturas, C. qui potior, sicut præcitati docent. Quomodo probatio fieri debeat, ex dictis, ac dicendis apparebit.

Ibi: Quæ sensus idem esse quoties.

Quoad probationem chirographi nihil refert, si debitor scripserit, vel alius de eius mandato, si idem subscripserit, l. 114. tit. 18. part. 3. Tusch. d. concl. 76. num. 32. Mascard. num. 7. & 13. Guttier. Practicar. lib. 1. quæst. 121. in fin. Genua d. quæst. 1. tit. de apoch. man. tert. conscript. numero 40. ac lib. 1. q. 4. num. 108. Cancr. num. 4. Parlador. quotidian. lib. 4. cap. fin. part. 1. §. 5. num. 5.

Ibi: Probatur verò.

Chirographum adipiscitur fidem plenam, si debitor à se confectum in iudicio fateatur. Genua dict. lib. 2. q. 1. num. 8. Marefcot. sup. num. 2. Barbosa num. 4. Mascard. num. 2. Tusch. & Lanfranc. ubi proximè. Quod ita verum est, ut apud nos paratam mereatur executionem, l. 5. tit. 21. lib. 4. Recop. ubi Azeved. Parlador. sup. numero 1. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. q. 3. num. 7. Pareja numero 24. quod nulli privatæ scripturæ aliter comprobata concessum est. Parlador. num. 14. Azeved. in l. 1. num. 28. tit. 21. lib. 4. Recopil. cuius meminimus Variar. lib. 2. cap. 11. n. 28.